

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
« ____ » _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-
ФОНЕМАТИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ
ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Кваліфікаційна робота студентки
групи СОМ-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
Єгорової Анни Петрівни

Керівник доктор педагогічних наук, професор
Ковшар О.В

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	7
1.1. Загальна характеристика дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2. Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку: типи, причини, характеристика.....	13
1.3. Роль дидактичних ігор у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями.....	18
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ II. МЕТОДИ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	24
2.1. Використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці.....	24
2.2. Організація і проведення дидактичних ігор у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями.....	28
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	35
3.1. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	35
3.2. Поради та рекомендації логопедам щодо застосування дидактичних ігор у корекційній практиці.....	41
Висновки до розділу 3.....	45
ВИСНОВОК.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження розвитку усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засобами дидактичних ігор обумовлена низкою важливих факторів, що стосуються сучасного освітнього середовища, соціально-педагогічних викликів та психолого-педагогічних потреб дітей. У сучасних умовах, коли суспільство ставить високі вимоги до рівня мовленнєвої компетентності особистості, проблема мовленнєвого розвитку дітей набуває особливої актуальності. Адже мовлення є не лише засобом комунікації, а й основним інструментом формування мислення, соціальної взаємодії та самовираження.

Проблемами розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку досліджувалася багатьма вченими (А.Богущ, М.Вашуленко, Н.Гавриш, А.Іваненко, Г.Ніколайчук, Л.Калмикова.) в різних аспектах: змістовий аспект навчання дітей перед шкільного віку рідної мови та мовленнєва підготовка до школи (А.Богущ, М.Вашуленко, Н.Орланова, О Орланова, О.Ушакова); формування граматично правильного мовлення (А.Арушанова, К.Крутій, Н.Маковецька,Ф.Сохін); розвиток усного зв'язного мовлення (А.Богущ, Л.Вороніна, Є.Короткова); комунікативний розвиток дитини (Л.Айдарова, Л.Калмикова, АМакарова, Т.Піроженко та ін..)

Розвиток мовлення дітей у старшому дошкільному віці є важливим етапом, що впливає на їхню подальшу адаптацію у школі та соціумі. Однак діти з мовленнєвими порушеннями часто стикаються з труднощами у формуванні комунікативних навичок, що може призвести до відставання в навчанні, проблем у соціалізації та емоційній сфері. За даними сучасних досліджень, значна частина дітей дошкільного віку має мовленнєві труднощі різного ступеня, що потребує впровадження спеціальних корекційних методик для їхнього ефективного розвитку. Саме тому питання вдосконалення методів і підходів до роботи з такими дітьми є надзвичайно актуальним.

Використання дидактичних ігор у процесі розвитку усного мовлення є одним із найефективніших методів корекційної роботи, що підтверджується як науковими дослідженнями, так і практичним досвідом педагогів. Існує ряд вчених, які проводили дослідження у цьому напрямку (І.Бех, Н. Волкова, Н. Гавриш, В.Галузинський, І.Зюзіна, К.Крутій, В.Лозниця, М.Пашенко, З.Шевців.)

Ігрова діяльність є природною формою активності для дітей дошкільного віку, завдяки якій вони не лише розвивають свої мовленнєві навички, а й формують інтерес до навчання, активізують пізнавальну діяльність та знижують рівень тривожності, що є особливо важливим для дітей з порушеннями мовлення. Дидактичні ігри стимулюють дітей до активного використання мовлення у різних життєвих ситуаціях, допомагають формувати правильну артикуляцію, збагатити словниковий запас та покращити зв'язне мовлення.

Актуальність дослідження також пов'язана з необхідністю оновлення традиційних методик корекційної роботи, що не завжди враховують індивідуальні особливості дітей із мовленнєвими порушеннями. Застосування дидактичних ігор дозволяє створити більш гнучкі та адаптовані умови для навчання, що сприяє розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини. Крім того, ігровий підхід допомагає забезпечити позитивне емоційне налаштування, що підвищує мотивацію дітей до навчання і сприяє кращому засвоєнню мовленнєвого матеріалу.

Доцільність дослідження зумовлена тим, що мовленнєві порушення у дітей можуть мати різні форми та ступені вираженості, що вимагає диференційованого підходу до організації навчально-виховного процесу. Саме дидактичні ігри дозволяють ефективно адаптувати завдання відповідно до рівня мовленнєвого розвитку кожної дитини, забезпечуючи поступове ускладнення завдань та підтримку інтересу до навчання. Таким чином, дослідження ефективності застосування дидактичних ігор у корекційній роботі є важливим кроком до підвищення якості освіти та успішної соціалізації дітей із мовленнєвими труднощами.

Крім того, варто зазначити, що розвиток мовлення у старшому дошкільному віці є критичним періодом, адже саме в цей час формуються основи для подальшого засвоєння письмової мови, що є необхідною умовою для успішного навчання у школі. Невирішені проблеми мовленнєвого розвитку на цьому етапі можуть мати довготривалі негативні наслідки для навчальної діяльності та соціальної інтеграції дітей. Відтак, своєчасне впровадження ефективних методик розвитку мовлення, таких як дидактичні ігри, є надзвичайно важливим для досягнення позитивних результатів у корекційній роботі.

Таким чином, дослідження впливу дидактичних ігор на розвиток усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями є актуальним та доцільним, оскільки сприяє вдосконаленню сучасних підходів до навчально-виховного процесу, покращенню якості освіти та успішній соціалізації дітей з особливими потребами. Це дослідження не лише розширює теоретичні знання у сфері корекційної педагогіки, а й має вагомим практичне значення, оскільки допомагає педагогам, логопедам та батькам ефективніше організовувати роботу з дітьми, забезпечуючи гармонійний розвиток мовлення та підготовку до подальшого навчання у школі.

Мета дослідження – дослідити розвиток усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засобом дидактичних ігор.

Об'єкт дослідження – діти з мовленнєвими порушеннями.

Предмет дослідження – розвиток усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засобом дидактичних ігор.

У відповідності з поставленою метою, об'єктом та предметом дослідження були визначені такі **завдання**:

1. Написати загальну характеристику дітей старшого дошкільного віку.
2. Розглянути мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку: типи, причини, характеристика.
3. Визначити роль дидактичних ігор у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями.
4. Оглянути використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці.

5. Організувати і провести дидактичні ігри у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

6. Проаналізувати результати експериментальної роботи.

7. Розробити поради та рекомендації логопедам щодо застосування дидактичних ігор у корекційній практиці.

Для розв'язання поставлених мети і завдань застосовувався комплекс теоретичних і емпіричних **методів дослідження**: методи теоретичного дослідження (абстракція та конкретизація, індукція та дедукція, аналіз та синтез, порівняння, класифікація, узагальнення); емпіричні – застосування дидактичних ігор.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукових уявлень про розвиток усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Дослідження сприяє поглибленню знань щодо впливу дидактичних ігор на мовленнєвий розвиток, зокрема їхньої ролі в стимулюванні мовленнєвої активності, формуванні зв'язного мовлення, розвитку артикуляції та збільшенні словникового запасу. Робота надає можливість систематизувати сучасні підходи до організації корекційної роботи з дітьми, які мають мовленнєві труднощі, та впроваджувати нові науково обґрунтовані методики.

Практичне значення дослідження полягає у можливості впровадження розроблених методичних рекомендацій та дидактичних ігор у навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти. Отримані результати можуть бути використані логопедами, педагогами та вихователями для розробки ефективних програм корекції мовлення, які допоможуть дітям із мовленнєвими порушеннями покращити комунікативні навички, підготуватися до навчання у школі та соціальної адаптації.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

1.1. Загальна характеристика дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік є надзвичайно важливим етапом у житті дитини, адже саме в цей період відбуваються інтенсивні фізичні, психічні та соціальні зміни, які закладають фундамент для подальшого розвитку. Вік 5-6 років характеризується переходом від дошкільного до шкільного навчання, що вимагає від дітей нових навичок, умінь та готовності до більш структурованого навчального процесу. Саме в цьому віці дитина досягає певної зрілості, що дозволяє їй оволодівати складнішими формами мислення, соціальної взаємодії та саморегуляції.

Фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) є одним із ключових аспектів їхнього загального розвитку. У цей період відбувається активний ріст організму, що супроводжується зміцненням опорно-рухової системи та підвищенням функціональних можливостей м'язів. Як зазначає

І. Бех, фізична активність є природною потребою дитини цього віку і водночас важливою умовою для її гармонійного розвитку, тому її стимулювання є необхідним для підтримання здоров'я та формування життєво важливих навичок[4, с. 140].

Однією з найважливіших особливостей цього вікового періоду є покращення загальної моторики. Діти стають більш спритними, координованими та витривалими. Вони можуть легко оволодівати складнішими руховими навичками, такими як біг, стрибки, катання на велосипеді чи самокаті, плавання, а також участь у спортивних іграх. Н.Волкова пише, що регулярні фізичні вправи та активні ігри сприяють розвитку м'язової системи, покращують дихальну та серцево-судинну функції, що позитивно впливає на загальний

фізичний стан дитини. Крім того, активні рухи сприяють розвитку вестибулярного апарату, що впливає на рівновагу та координацію[9, с. 220].

Не менш важливим є розвиток дрібної моторики рук, що має велике значення для формування навичок письма, малювання та інших видів діяльності, які потребують точності та координації. В.Галузинський вважає, що у старшому дошкільному віці дитина вже може вправно користуватися ножицями, ліпити з пластиліну, конструювати складні моделі з конструктора[12, с. 133]. Подібні заняття стимулюють не лише фізичний, але й інтелектуальний розвиток, оскільки вимагають зосередженості, уваги та творчого підходу. Розвиток моторики також позитивно впливає на формування нейронних зв'язків у мозку, що сприяє покращенню когнітивних функцій.

В. Лозниця зазначає, що фізична активність дітей старшого дошкільного віку має комплексний вплив на їхнє здоров'я. Вона допомагає укріплювати імунітет, покращувати обмін речовин, запобігає розвитку гіподинамії та проблемам із зайвою вагою. Активні ігри на свіжому повітрі дозволяють наситити організм киснем, що сприяє кращому функціонуванню всіх систем організму. Важливо також зазначити, що фізичні навантаження позитивно впливають на психоемоційний стан дитини – вони знімають стрес, допомагають позбавитися від надмірної енергії, підвищують настрій[32, с. 155].

У цьому віці діти часто починають захоплюватися різними видами спорту, що є чудовим способом підтримки їхньої фізичної активності. Заняття спортом сприяють формуванню дисципліни, цілеспрямованості, вчать працювати в команді та досягати поставлених цілей. Важливо, щоб дорослі підтримували зацікавленість дитини до спорту та створювали умови для активного проведення часу.

Когнітивний розвиток дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) відіграє ключову роль у формуванні їхнього інтелектуального потенціалу та підготовці до шкільного навчання. У цей період розумові процеси стають більш структурованими та цілеспрямованими, що дозволяє дітям краще орієнтуватися у навколишньому світі, розширювати свій кругозір та опановувати нові знання.

Діти активно досліджують довкілля, вони проявляють цікавість до різноманітних явищ і постійно задають багато запитань на різні теми, що є проявом їхньої пізнавальної активності. Н.Мойсеюк підкреслює, що важливою особливістю цього віку є розвиток логічного мислення: діти починають усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки, вчать аналізувати події, порівнювати, класифікувати об'єкти за різними ознаками[38, с. 250]. Це дозволяє їм робити висновки на основі власного досвіду та самостійно планувати свої дії.

Розвиваються також і такі когнітивні процеси, як увага, пам'ять та уява. У старшому дошкільному віці діти вчать концентруватися на виконанні завдань, краще запам'ятовують інформацію, особливо якщо вона подана у формі гри чи цікавого завдання. Уява стає дедалі багатшою, що знаходить своє відображення у сюжетно-рольових іграх, малюванні, моделюванні. У праці Пащенко М. вказано, що дитина здатна створювати у своїй уяві нові образи, комбінуючи відомі їй елементи, що сприяє розвитку творчих здібностей[40, с. 102].

Одним із важливих етапів когнітивного розвитку є формування символічного мислення, завдяки якому діти починають краще розуміти абстрактні поняття та використовувати їх у грі та повсякденному житті. Це проявляється, наприклад, у тому, що дитина може замінювати реальні об'єкти іграшками або символами, що свідчить про здатність до узагальнення та абстрагування.

Соціально-емоційний розвиток є важливою складовою їхнього гармонійного зростання та підготовки до навчання у школі. Саме в цьому віці діти починають глибше усвідомлювати свої емоції та емоції інших людей, що значно впливає на їхню здатність до спілкування, співпраці та побудови соціальних зв'язків. І.Зюзіна пише, що тут відбувається активне формування соціально-емоційної компетентності, яка включає низку ключових аспектів, зокрема:

1. Розуміння емоцій. Діти старшого дошкільного віку починають краще розпізнавати та називати різні емоційні стани, як свої, так і інших людей. Вони вже можуть зрозуміти, коли хтось сумує, радіє, сердиться або відчуває тривогу.

Це сприяє розвитку емпатії – здатності співпереживати іншим і виявляти співчуття. Важливо, що дорослі підтримують розвиток цієї навички, допомагаючи дітям розбиратися в їхніх емоціях та емоціях оточуючих через бесіди, ігри та спільні обговорення ситуацій[41, с. 350].

2. Соціальні навички. У цьому віці діти стають більш соціально адаптованими та починають будувати міцніші дружні стосунки. Вони вчаться працювати в команді, ділитися іграшками, домовлятися з однолітками та розв'язувати конфлікти мирним шляхом. Це особливо важливо для підготовки до шкільного навчання, де діти повинні вміти взаємодіяти з однолітками та вчителями[44,с.220]. Під час сюжетно-рольових ігор дошкільники відтворюють різні соціальні ситуації, що допомагає їм краще зрозуміти соціальні ролі та правила поведінки.

3. Розвиток саморегуляції. Старші дошкільники поступово починають краще контролювати свої емоційні реакції. Вони вчаться справлятися з роздратуванням, тривогою та іншими емоціями без допомоги дорослих. Це вміння є важливим для майбутнього шкільного життя, адже у шкільному середовищі дитина повинна буде дотримуватися певних правил та дисципліни. Навички саморегуляції допомагають дитині зосереджуватися на завданнях, чекати своєї черги та дотримуватися інструкцій вчителя[56, с. 140].

4. Прагнення до незалежності. У цьому віці діти прагнуть до самостійності, що виражається у бажанні приймати власні рішення та виконувати завдання без допомоги дорослих. Однак, попри це прагнення, їм усе ще потрібна емоційна підтримка та схвалення від дорослих, оскільки вони все ще вчаться справлятися з труднощами та невдачами. Надання дітям можливості пробувати нові дії самостійно сприяє розвитку впевненості у власних силах.

5. Формування моральних цінностей. У старшому дошкільному віці діти починають розуміти поняття добра і зла, справедливості та несправедливості. Вони вчаться дотримуватися правил, спільно прийнятих у групі, та співчувати іншим. Цей процес відбувається через спостереження за поведінкою дорослих, а

також завдяки сюжетним іграм, де діти можуть моделювати різні моральні ситуації.

Мовленнєвий розвиток у старшому дошкільному віці є ключовим етапом у формуванні загальних здібностей дитини. Цей період характеризується суттєвими досягненнями у володінні мовою, що впливає як на здатність ефективно спілкуватися, так і на когнітивні процеси. У віці 5-6 років діти починають активно використовувати мовлення не лише для взаємодії з оточуючими, але й як інструмент для осмислення навколишнього світу та вирішення щоденних завдань. З.Шевців пише, що мовлення стає важливим засобом формування мислення та розвитку інших когнітивних здібностей, що особливо важливо для підготовки до шкільного навчання[57, с. 210].

У цьому віці діти значно розширюють свій словниковий запас. Вони активно засвоюють нові слова, вчаться використовувати їх у різних контекстах, розуміють значення багатозначних слів та висловів. Діти опановують не лише іменники та дієслова, але й складніші частини мови, як-от прийменники та сполучники, що дозволяє їм будувати складні речення. Гавриш Н. зазначає що, граматична структура мовлення також ускладнюється: діти починають правильно узгоджувати слова у роді, числі та відмінках, що робить їхні висловлювання більш точними та зрозумілими[10, с. 12]. У результаті, мовлення дітей стає більш багатим і виразним, вони можуть краще передавати свої думки та емоції.

Крім того, К.Крутій зазначає, що значного розвитку набуває діалогічне мовлення. У цьому віці діти вчаться вести розмови, ставити запитання та відповідати на них, що дозволяє їм ефективніше взаємодіяти з однолітками та дорослими[15, с. 15]. Важливим є розвиток уміння слухати співрозмовника, що сприяє побудові дружніх відносин та співпраці в колективі. Діти починають розуміти, що для успішного спілкування необхідно не лише висловлювати свої думки, але й прислухатися до інших, враховувати їхні погляди та почуття. Такі навички допомагають їм краще інтегруватися у соціум та підготуватися до роботи у групових навчальних ситуаціях у школі.

Окрім діалогічного, у старшому дошкільному віці активно розвивається і монологічне мовлення. Діти вчаться послідовно та логічно викладати свої думки, переказувати прочитані чи почуті історії, розповідати про свої переживання та плани на майбутнє. Це сприяє не лише розвитку мовленнєвих здібностей, але й стимулює мисленнєву активність, оскільки діти повинні структурувати свої висловлювання, дотримуючись логіки та послідовності. Монологічне мовлення розвиває здатність до аналізу, узагальнення та критичного мислення, що є важливим для подальшого навчання у школі[39].

Мовлення стає важливим інструментом мислення, допомагаючи дітям вирішувати різні проблемні ситуації, формулювати свої ідеї та плани. У процесі ігор чи творчих завдань діти часто використовують мовлення для обговорення своїх дій, коментування того, що вони роблять, або планування наступних кроків. Це сприяє розвитку таких когнітивних процесів, як аналіз та синтез, а також підвищує здатність до концентрації та уваги. Мовленнєві навички, які дитина опановує у дошкільному віці, стають фундаментом для подальшого успішного навчання у школі, оскільки вони допомагають краще засвоювати новий матеріал, розуміти інструкції та брати активну участь у навчальному процесі.

Також у старшому дошкільному віці діти вдосконалюють фонематичний слух, що є необхідним для опанування читання та письма. Вони навчаються розрізняти звуки рідної мови, що допомагає їм правильно вимовляти слова та уникати мовленнєвих дефектів. Вправи на розвиток слухового сприйняття та артикуляції сприяють формуванню чіткої та виразної вимови. Діти, які досягають успіху у розвитку мовленнєвих навичок, впевненіше почувуються у школі, оскільки можуть вільно висловлювати свої думки тощо.

Отже, діти старшого дошкільного віку стають більш самостійними у вираженні своїх думок та почуттів, покращують свою здатність до логічного мислення, здатні організувати свої дії та розуміють значення причинно-наслідкових зв'язків. Вони здатні до глибшого осмислення навколишнього світу, активно розвивають свою уяву та творчі здібності.

1.2. Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку: типи, причини, характеристика

Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку є однією з найактуальніших проблем у галузі дитячої психології та педагогіки. Вони мають значний вплив на розвиток особистості, соціальну адаптацію дитини та її здатність до навчання й взаємодії з оточенням. Мовлення є важливим засобом комунікації, через який дитина виражає свої думки, емоції та враження, тому порушення мовленнєвого розвитку можуть призвести до серйозних проблем у майбутньому, таких як відставання в навчанні, емоційні труднощі та соціальна ізоляція. Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку є однією з основних проблем розвитку, оскільки мовлення є не лише засобом комунікації, але й важливим компонентом когнітивного розвитку. Порушення мовлення можуть проявлятися в різних формах і мати різні причини, що суттєво впливає на формування особистості дитини та її взаємодію з оточенням[29, с. 133]. Розглянемо *основні типи* мовленнєвих порушень, їх характерні ознаки та особливості.

Затримка мовленнєвого розвитку є одним із найпоширеніших мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Це явище, коли дитина не досягає нормальних рівнів мовного розвитку в зазначений віковий період, при цьому інші аспекти розвитку, зокрема розумові здібності, можуть бути в межах норми[7, с. 117]. Затримка мовного розвитку може виявлятися в таких аспектах мови:

1) Фонетичний рівень (дитина має труднощі з правильним вимовлянням звуків, що може проявлятися в змішуванні або відсутності певних звуків).

2) Лексичний рівень (затримка у засвоєнні лексики, внаслідок чого дитина не може використовувати достатній словниковий запас для опису своїх думок чи емоцій)[22].

3) Граматичний рівень (труднощі з побудовою речень, порушення синтаксичної структури, що ускладнює правильну передачу інформації).

Важливою характеристикою затримки мовного розвитку є те, що при своєчасному втручанні, зокрема за допомогою корекційних занять, дитина може досягти нормального рівня мовного розвитку. Однак у деяких випадках затримка може бути тимчасовим явищем, що з часом вирішується без допомоги фахівців[21, с. 120].

Афазія – це серйозне порушення мовлення, яке виникає внаслідок ураження головного мозку, найчастіше через травми, інсульти або нейропатологічні захворювання. Афазія може бути різних типів, залежно від того, яка частина мозку уражена. В основному афазія проявляється в двох формах:

1) Афазія експресивна – дитина має труднощі з виробленням мови, їй важко сказати навіть прості слова чи складати речення.

2) Афазія рецептивна – порушення здатності розуміти мову, тобто дитина не може правильно сприймати те, що говорять інші.

Характерною ознакою афазії є збереження інших когнітивних функцій, таких як слух, зір, пам'ять, що дозволяє дитині усвідомлювати свою проблему, хоча вона не здатна повною мірою спілкуватися з оточенням[45, с. 102].

Дизартрія – це порушення мовлення, яке виникає внаслідок порушення моторики мови, що пов'язано з неврологічними захворюваннями, такими як церебральний параліч або інші нервово-м'язові розлади. У дітей з дизартрією спостерігаються труднощі з вимовою звуків, а також з формуванням слів, що обумовлено порушеннями в роботі артикуляційного апарату. Характерні ознаки дизартрії:

1) Труднощі в чіткій вимові звуків через проблеми з координацією м'язів, що відповідають за артикуляцію[46, с. 257].

2) ЗУ дітей може спостерігатися нечітка або змішана вимова звуків, що може перешкоджати зрозумілому спілкуванню.

3) Важливим є факт, що дизартрія не впливає на інтелектуальний розвиток дитини, однак мовна комунікація може бути значно ускладнена.

Ринолалія – це порушення вимови, що виникає через порушення носових проходів або органів артикуляції, яке призводить до змін у звучанні мови. Ринолалія може бути як вродженою, так і набутою. У дітей з ринолалією спостерігаються наступні характеристики:

1) Носова вимова: порушення вимови звуків, при яких мова стає надто «носовою», тобто з порушенням нормального звучання через носову порожнину.

2) Вроджені дефекти, такі як незрощення піднебіння або інші аномалії носових органів, можуть бути основними причинами ринолалії[53, с. 50].

Дислалія – це порушення мовлення, яке полягає в неправильній вимові окремих звуків або заміні їх іншими. Причини дислалії можуть бути як фізіологічними (недосконала робота мовних органів), так і психологічними. В основному це порушення проявляється у дітей дошкільного віку, коли вони ще не можуть правильно вимовляти деякі звуки. Основні характеристики дислалії:

1) Замінювання звуків: наприклад, дитина замінює один звук на інший (наприклад, «с» на «ш», «л» на «р»).

2) Пропуск звуків: деякі звуки можуть не вимовлятися зовсім, що ускладнює розуміння мови дитини.

3) Порушення вимови, яке може бути або тимчасовим, або стати стійким, якщо не провести своєчасну корекцію[59, с. 275].

Дислексія та *дисграфія* є специфічними порушеннями мовленнєвого розвитку, які впливають на здатність дитини до опанування навичок читання та письма. Хоча ці порушення часто асоціюються зі школярами, їхні перші прояви можуть спостерігатися вже у дошкільному віці, коли дитина тільки починає знайомитися з літерами, звуками та простими словами.

Дислексія є складним порушенням, що стосується процесів читання. Вона проявляється у вигляді труднощів із розпізнаванням літер та їх відповідністю звукам, об'єднанням звуків у слова та слів у фрази. Діти з дислексією можуть плутати схожі за звучанням або графічним написанням букви, наприклад, «б» і «д», «п» і «т». Крім того, спостерігається проблематика з плавним читанням, розумінням тексту та запам'ятовуванням прочитаного. Однією з характерних

ознак дислексії є змішування порядку літер у словах або навіть їх пропуск, що ускладнює сприйняття змісту прочитаного [60, с. 220]. Важливо зазначити, що інтелектуальні здібності дитини при цьому залишаються нормальними, але відсутність ранньої діагностики та корекції може призводити до низької мотивації, втрати впевненості у власних силах та погіршення навчальних результатів у школі.

Дисграфія, у свою чергу, є порушенням процесу письма. Це порушення характеризується нездатністю правильно відтворювати літери, слова та речення на письмі. У дітей з дисграфією часто зустрічаються заміни схожих за звучанням або формою літер (наприклад, «ш» і «ж», «в» і «ф»), спотворення слів, пропуски літер, неправильне розділення слів або їх злиття. Також можливе невідповідне використання великих і малих літер, плутання між друкованими та прописними формами. Така дитина може витратити надмірно багато часу на письмові завдання, але при цьому текст залишається складним для читання та розуміння.

Причини мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку є багатограними та охоплюють різноманітні аспекти фізичного, психологічного, генетичного та соціального впливу. Їх вивчення дозволяє не лише зрозуміти природу порушень, а й визначити ефективні методи корекції та профілактики [1, с. 4].

Нейрологічні причини є одними з найсерйозніших. Ураження головного мозку, які виникають через перинатальні ускладнення, травми, інфекційні захворювання або судоми, можуть стати передумовою для важких мовленнєвих порушень, таких як афазія чи дизартрія. Наприклад, асфіксія під час пологів або внутрішньочерепні травми здатні вплинути на розвиток мовних центрів мозку. Судоми та інсульты, хоч і рідко трапляються у дітей, також можуть спричинити проблеми з формуванням мовлення [2, с. 10]. Крім того, інфекційні захворювання, такі як менінгіт чи енцефаліт, завдають шкоди нервовій системі, що позначається на мовленнєвій функції.

Генетичні та спадкові фактори також відіграють значну роль. Дослідження свідчать, що певні мовленнєві розлади, такі як дизартрія чи дислалія, можуть мати спадковий характер. Це означає, що діти, чий батьки мали

подібні проблеми, частіше зіштовхуються з подібними труднощами. Спадковість може проявлятися як у вигляді дефектів будови мовленнєвого апарату, так і у вигляді специфічних відхилень у роботі мовних центрів мозку.

Психологічні фактори також суттєво впливають на розвиток мовлення. Наприклад, психоемоційні стреси, недостатня увага з боку батьків, соціальна ізоляція або навіть насильство можуть стати причиною мовленнєвих затримок. Якщо дитина росте у середовищі, де відсутнє достатнє спілкування, це значно уповільнює її мовленнєвий розвиток. Емоційне напруження або тривала депресія можуть призводити до того, що дитина починає уникати мовленнєвої активності.

Анатомічні аномалії є ще одним важливим фактором. Дефекти будови органів артикуляції, такі як неправильно сформоване піднебіння, дефекти зубів, аномалії щелепи або язика, часто ускладнюють правильну вимову звуків. Наприклад, при вродженій ущелині піднебіння діти стикаються з труднощами у формуванні резонансу звуків, що призводить до ринолалії. Набуті дефекти, наприклад травми ротової порожнини, також можуть впливати на мовлення.

Окремо варто виділити *інтоксикацію та хронічні хвороби*, які також можуть призводити до мовленнєвих порушень. Токсичний вплив речовин, таких як алкоголь, наркотики або певні медикаменти, особливо під час вагітності, може негативно вплинути на розвиток мовлення у дитини. Захворювання матері під час вагітності, такі як грип, токсоплазмоз або цукровий діабет, також часто стають причиною відхилень у мовленнєвому розвитку[5, с. 102].

Розуміння цих причин допомагає фахівцям правильно діагностувати мовленнєві порушення та створювати індивідуальні програми корекції, які враховують всі аспекти розвитку дитини[39]. Комплексний підхід, який включає медичну, педагогічну та психологічну допомогу, є запорукою ефективного подолання мовленнєвих порушень та забезпечення гармонійного розвитку.

Отже, мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку є складним явищем, яке потребує всебічного вивчення, оскільки їхні причини охоплюють широкий спектр нейрологічних, психологічних, генетичних та соціальних факторів. Серед

основних типів порушень можна виділити затримку мовного розвитку, афазію, дизартрію, ринолалію, дислалію, дислексію та дисграфію.

1.3. Роль дидактичних ігор у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями

Дидактичні ігри відіграють фундаментальну роль у корекційній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення, адже вони є ефективним інструментом формування, розвитку та вдосконалення мовленнєвих навичок у доступній та зрозумілій для дитини формі. У дитячому віці гра є провідною діяльністю, тому її використання в корекційному навчанні сприяє створенню комфортного емоційного середовища, яке стимулює дитину до активності та взаємодії.

Мотивація є ключовим фактором успішного навчання, особливо для дітей дошкільного віку, які характеризуються низьким рівнем довільності у навчальній діяльності. Ігрова діяльність є природною формою активності для дітей цього віку, тому дидактичні ігри виступають ефективним інструментом залучення їх до навчального процесу [3, с. 119]. Особливістю ігрової діяльності є те, що вона не сприймається дитиною як навчання, а, навпаки, викликає позитивні емоції, інтерес і бажання взаємодіяти.

Під час гри дитина отримує задоволення від процесу, а це стимулює активність і увагу. Граючи, дитина непомітно для себе засвоює нові знання, розвиває навички та виправляє мовленнєві недоліки. Це особливо важливо для дітей із мовленнєвими порушеннями, які часто відчують дискомфорт чи тривожність під час традиційних корекційних занять. Завдяки ігровій формі роботи знижується психологічне напруження, створюється сприятливий емоційний фон, який підвищує ефективність засвоєння матеріалу [8, с. 22].

Дидактичні ігри також забезпечують елемент змагальності, що додатково стимулює дітей до участі. Наприклад, у грі на визначення правильної вимови звуків діти прагнуть бути кращими за однолітків, що позитивно впливає на їхню мотивацію. Окрім того, гра дозволяє кожній дитині відчувати себе успішною, адже вона враховує індивідуальні можливості та рівень розвитку.

Сенсомоторний розвиток, зокрема активізація дрібної моторики, відіграє ключову роль у формуванні мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку. Дослідження педагогів і психологів підтверджують тісний зв'язок між розвитком дрібної моторики та мовленням. Мозкові центри, які відповідають за координацію рухів пальців рук, анатомічно та функціонально взаємопов'язані з мовленнєвими центрами, зокрема з центром Брока. Це пояснює, чому вправи для рук сприяють активізації мовленнєвої діяльності[14, с. 165].

Дидактичні ігри, спрямовані на розвиток дрібної моторики, створюють сприятливі умови для роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Наприклад, ігри з конструктором, мозаїкою чи маніпуляціями з дрібними предметами розвивають точність і координацію рухів пальців, що, у свою чергу, стимулює активність мовленнєвих зон мозку. Окрім цього, такі ігри сприяють загальному розвитку дитини: покращують концентрацію уваги, просторове мислення та сенсорне сприйняття.

Для дітей із мовленнєвими порушеннями важливою є ігрова форма вправ для моторики. Наприклад, завдання на сортування предметів за кольором, формою чи розміром інтегрують мовленнєві завдання з моторними, що забезпечує комплексний підхід до корекції. У процесі гри дитина може одночасно називати предмети, формуючи правильну артикуляцію, і виконувати маніпуляції з ними, тренуючи моторику[27, с. 205].

Також варто зазначити, що розвиток дрібної моторики через дидактичні ігри допомагає дітям покращити навички письма, які є важливими для навчання в школі. Регулярні заняття такого типу зміцнюють зв'язок між сенсорними та мовленнєвими функціями, що позитивно впливає на загальний розвиток мовлення.

Соціалізація є одним із ключових аспектів розвитку дитини, а дидактичні ігри стають ефективним інструментом у формуванні її комунікативних навичок. Для дітей із мовленнєвими порушеннями соціальна взаємодія часто є ускладненою через недостатню мовленнєву компетентність, проте саме ігрова

діяльність допомагає подолати ці труднощі та стимулює розвиток комунікативної функції мовлення.

У процесі гри діти навчаються взаємодіяти з однолітками та дорослими. Наприклад, у командних чи парних дидактичних іграх дитина вчиться висловлювати свої думки, слухати інших, ставити запитання та відповідати на них. Ці дії сприяють формуванню діалогічного мовлення, яке є основою для будь-якої комунікації. Навіть просте завдання, як-от розподіл ролей у грі, активізує мовленнєву діяльність дитини та стимулює її до висловлювання своїх побажань, міркувань чи коментарів[28, с. 35].

Дидактичні ігри також розвивають навички співпраці та вчать дітей враховувати думку інших, що є важливим для подолання мовленнєвих бар'єрів. У сюжетно-рольових іграх діти моделюють життєві ситуації, які потребують мовленнєвої взаємодії: наприклад, спілкування у магазині, на прогулянці чи в дитячому садку. Такий підхід допомагає формувати впевненість у спілкуванні та розвивати самовираження.

Дидактичні ігри виконують кілька ключових *функцій*: корекційну, мотиваційну, сенсомоторну та соціалізаційну. Вони допомагають формувати та вдосконалювати звуковимову, розвивати комунікативні навички, активізувати когнітивні процеси та стимулювати взаємодію з іншими дітьми. Завдяки цим функціям, ігри стають ефективним засобом не лише для корекції мовленнєвих порушень, але й для загального розвитку дитини в умовах гри. Розглянемо їх детальніше[30, с. 88].

Корекційна функція дидактичних ігор є однією з найважливіших у роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Ігрові методи є ефективними завдяки своїй доступності та залученості дітей до навчального процесу в приємній і непримушеній формі. У межах корекційної роботи, зокрема, дидактичні ігри сприяють формуванню та вдосконаленню різноманітних мовленнєвих навичок, таких як правильна звуковимова, розширення словникового запасу та покращення граматичної структури мовлення.

Одним із найбільш значущих аспектів корекції мовлення є постановка правильного звуковимовлення. Діти з порушеннями звуковимови часто мають труднощі з артикуляцією певних звуків, що негативно впливає на загальну мовленнєву здатність. Використання дидактичних ігор для корекції звуковимови дозволяє поєднати навчальний процес з елементами розваги, що значно знижує напруження і страх у дітей перед виконанням складних вправ.

Наприклад, у грі на повторення звуків або в «звукових» іграх діти можуть тренувати правильну артикуляцію через систематичні повторення звуків у різних контекстах. Це дозволяє дитині не тільки слухати та повторювати звуки, а й закріплювати їх у практичному мовленні, що дає значний результат у корекції вимови[54, с. 76]. Такі ігри можуть включати вправи на правильне вимовляння складних для дитини звуків, використання їх у словах і реченнях, що допомагає зміцнити мовленнєві навички. Завдяки грі дитина мотивується до активної участі в процесі, що значно підвищує ефективність корекційної роботи та стимулює досягнення результатів у розвитку мовлення.

Навчальна функція дидактичних ігор є однією з ключових у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Ігри не лише сприяють розвитку звуковимови, а й активно збагачують словниковий запас дитини, що є важливим етапом для формування правильної мовленнєвої діяльності[6, с. 325]. Завдяки інтерактивному характеру гри, діти заохочуються до активного використання нових слів у контексті, що сприяє їх запам'ятовуванню та правильному вживанню.

Особлива роль дидактичних ігор полягає в розвитку граматичних структур. Ігрові методи дозволяють дітям опановувати граматичні правила через практичне застосування, що є набагато ефективнішим, ніж абстрактне навчання. Наприклад, в іграх на побудову речень, де діти повинні правильно поєднувати слова за граматичними правилами, вони вчаться правильно використовувати відмінки, числа, часи та інші мовні категорії. Водночас це формує у дитини гнучкість у мовленнєвому процесі, адже вона навчається знаходити правильні мовні форми у різних контекстах.

Розвивальна функція дидактичних ігор полягає в тому, що вони активізують важливі когнітивні процеси, такі як увага, пам'ять, мислення та уява. Ігри допомагають дітям з мовленнєвими порушеннями не лише покращити мовленнєві навички, а й розвивати загальні пізнавальні здібності, які є основою для ефективного навчання та соціалізації[17, с. 100].

Участь у дидактичних іграх вимагає концентрації уваги, що сприяє розвитку цієї важливої когнітивної функції. Ігри, де дитина повинна звертати увагу на різні деталі чи виконувати завдання, що вимагають уваги до процесу, дозволяють покращити зосередженість і здатність довго зберігати увагу на завданнях[19, с. 60]. Водночас ігри можуть активізувати пам'ять, оскільки діти часто повинні запам'ятовувати слова, правила чи послідовність дій.

Мислення також отримує стимул через ігрові завдання, що вимагають від дітей приймати рішення, шукати логічні зв'язки між предметами та їх властивостями. Зрештою, ігри стимулюють уяву, адже дітям часто потрібно створювати образи або уявляти ситуації в умовах гри, що розвиває їхню здатність до абстрактного мислення та творчості.

Релаксаційна функція дидактичних ігор є не менш важливою, оскільки вона сприяє зниженню рівня тривожності у дітей з мовленнєвими порушеннями. Ігрова діяльність створює умови для емоційного розвантаження та зниження стресу, що є особливо важливим під час корекційних занять[24, с. 58].

Діти, які мають мовленнєві порушення, часто відчують тривожність та невпевненість у своїх силах, особливо в ситуаціях, що потребують мовленнєвої активності. Через гру можна пом'якшити цей емоційний тиск, адже в процесі гри дитина часто не відчуває примусу або страху перед помилками. Ігри, в яких використовується позитивна атмосфера, доброзичливі стосунки між учасниками, а також наявність елементів гумору чи творчості, створюють сприятливу емоційну атмосферу, що дозволяє дітям розслабитися і зняти напругу.

Отже, дидактичні ігри відіграють важливу роль у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями, оскільки допомагають коригувати мовленнєві навички та формувати правильну вимову. Вони збагачують

словниковий запас, розвивають граматичні структури і покращують синтаксичну правильність. Ігри активізують увагу, пам'ять, мислення та уяву, що сприяє загальному розвитку дитини.

Висновок до першого розділу

Підсумовуючи викладене у розділі 1, можна зробити такі висновки:

1. Старший дошкільний вік (5-6 років) є важливим етапом розвитку дитини, під час якого відбувається інтенсивне формування фізичних, когнітивних і соціально-емоційних навичок. Цей період характеризується вдосконаленням моторики, зокрема дрібної, що впливає на розвиток мовлення та підготовку до шкільного навчання. У дітей формується логічне мислення, розширюється уява та пам'ять. Соціальні навички, такі як здатність до співпраці й емоційне розуміння, сприяють їхній соціалізації. Важливим аспектом є становлення мовленнєвої діяльності, що стає основою для подальшого навчання та взаємодії з однолітками.

2. Мовленнєві порушення у дошкільників включають затримку мовного розвитку, дизартрію, ринолалію, афазію, дислалію та інші труднощі. Основними причинами є нейрологічні, генетичні, психологічні та соціальні фактори, а також анатомічні аномалії. Вони впливають на здатність дітей до комунікації, засвоєння знань та соціальної адаптації. Своєчасна діагностика й корекція є ключовими для успішного подолання цих труднощів, оскільки мовлення не лише є засобом комунікації, а й важливим чинником когнітивного й емоційного розвитку.

3. Дидактичні ігри є ефективним інструментом корекції мовленнєвих порушень, оскільки вони поєднують навчання з елементами гри, що створює комфортне емоційне середовище для дітей. Вони сприяють розвитку звуковимови, словникового запасу, граматичних навичок і зв'язного мовлення. Ігри активізують дрібну моторику, соціальні взаємодії та когнітивні процеси, зокрема мислення, увагу й пам'ять. Гнучкість і адаптивність цього методу

дозволяють враховувати індивідуальні потреби дітей, стимулюючи їхню мотивацію до навчання й взаємодії.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

2.1. Використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці

У корекційній педагогіці ігри спрямовані на формування правильного звуковимовлення, розширення словникового запасу, розвиток граматичних навичок і зв'язного мовлення. Завдяки ігровій діяльності діти відчують себе більш впевненими та мотивованими, що значно підвищує ефективність роботи педагога. У цьому розділі ми розглянемо ключові принципи використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці, їх основні види та приклади.

Дидактичні ігри є важливим елементом корекційно-педагогічної роботи, спрямованої на розвиток мовлення дітей. Їх ефективність залежить від дотримання певних *принципів*, які враховують як індивідуальні особливості дитини, так і організаційні аспекти проведення ігрової діяльності. Ці принципи формують основу для успішного використання ігор у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями[19, с. 60].

Один із ключових принципів – індивідуальний підхід, який передбачає врахування вікових, психологічних і фізіологічних особливостей кожної дитини. Дидактичні ігри повинні відповідати рівню мовленнєвого розвитку дитини, типу і ступеню мовленнєвих порушень[23, с. 67]. Наприклад, дітям з фонетико-фонематичними недоліками будуть корисними ігри, спрямовані на розвиток звуковимови та фонематичного слуху, тоді як дітям з недостатністю словникового запасу необхідно пропонувати ігри, що розширюють лексику.

Такий підхід також враховує інтереси дитини, її темперамент і мотивацію. Для активних дітей більш ефективними будуть рухливі ігри, тоді як для дітей спокійного типу – настільні або рольові. Крім того, важливо забезпечувати поступове ускладнення ігрових завдань, щоб уникнути перевантаження дитини і водночас стимулювати її розвиток[26, с. 115].

Другим важливим принципом є систематичність і послідовність. Використання дидактичних ігор не може бути випадковим або хаотичним. Воно має інтегруватися в загальний корекційно-навчальний процес і здійснюватися регулярно. Систематичний підхід дозволяє поступово досягати поставлених цілей у роботі з дитиною, забезпечуючи стійкий прогрес.

Послідовність полягає в логічній організації ігор. Наприклад, перед переходом до складніших ігор варто спочатку засвоїти базові навички. Якщо дитина вивчає нові слова, то на початковому етапі завдання можуть включати просте повторення, далі – асоціацію з предметами, а згодом – використання цих слів у реченнях[31, с. 105]. Такий поетапний підхід сприяє закріпленню знань і навичок, що є важливим у корекційній роботі.

Ігри повинні бути доступними і зрозумілими для дітей. Це означає, що завдання і правила гри мають бути сформульовані простою мовою, яку дитина може легко зрозуміти і запам'ятати. Інтерактивність ігор передбачає активну участь дитини у процесі, що стимулює її до спілкування, мислення і взаємодії з оточуючими[35, с. 36].

Ігри мають включати елементи діалогу, запитання, заохочення до відповіді або обговорення. Наприклад, у грі «Що в мішечку?» дитина не тільки вгадує предмети, але й описує їх, обговорює з педагогом або іншими дітьми. Такий підхід сприяє формуванню комунікативних навичок і створює умови для інтерактивного навчання.

Доступність також стосується фізичної та психологічної безпеки ігрового процесу. Ігри не повинні викликати у дитини почуття страху, невпевненості або надмірного напруження. Навпаки, вони повинні створювати комфортну атмосферу, в якій дитина може вільно висловлюватися і брати участь у завданнях.

Ще одним важливим принципом є різноманітність форм дидактичних ігор. Використання різних типів ігор – настільних, рухливих, рольових, комп'ютерних – забезпечує комплексний розвиток дитини. Кожен вид ігор має свої переваги і може бути застосований залежно від конкретної мети. Наприклад,

настільні ігри, такі як складання слів із букв, сприяють розвитку уваги і мовленнєвих навичок, тоді як рухливі ігри, як-от «Хто як кричить?», допомагають розвивати фонематичний слух і координацію. Рольові ігри дозволяють дитині зануритися в умовне середовище і тренувати зв'язне мовлення в процесі комунікації з однолітками[48, с. 125]. Крім того, різноманітність ігор допомагає уникнути монотонності у навчанні і підтримувати інтерес дитини. Постійна зміна форм і завдань стимулює допитливість, активність і бажання навчатися.

Дидактичні ігри є ефективним засобом для стимулювання мовленнєвого розвитку у дітей, особливо в умовах корекційної педагогіки. Їх різноманітність дозволяє розвивати різні аспекти мовлення: фонетичний слух, словниковий запас, зв'язне мовлення та граматичні навички[52, с. 108].

1. Ігри на розвиток фонетичного слуху. Розвиток фонетичного слуху є основою для правильної звуковимови. У цьому напрямку використовуються ігри, які допомагають дитині навчитися розрізняти звуки, визначати їхню послідовність і місце в словах. Наприклад, у грі «Вгадай звук» педагог вимовляє звук, а дитина має знайти відповідний предмет або картинку. Гра «Знайди пару» передбачає підбір предметів, назви яких починаються або закінчуються на один і той самий звук. Ці ігри сприяють розвитку слухового сприйняття та уваги до деталей звукової структури слова.

2. Ігри на збагачення словникового запасу. Розширення словникового запасу є важливим етапом у розвитку мовлення, адже воно формує базу для комунікації. Наприклад, гра «Хто що робить?» допомагає дитині засвоїти дієслова: педагог показує зображення персонажів або дій, а дитина описує, хто що робить. У грі «Що в кошику?» педагог пропонує дізнатися, які предмети знаходяться в кошику, описуючи їхній вигляд, розмір або призначення. Такі ігри активізують пізнавальну діяльність дитини та сприяють запам'ятовуванню нових слів.

3. Ігри на формування зв'язного мовлення. Для розвитку вміння зв'язно висловлювати свої думки застосовуються ігри, спрямовані на побудову текстів,

розповідей або діалогів. Наприклад, у грі «Склади розповідь за картинкою» дитина має описати події, що відбуваються на зображенні, дотримуючись логічної послідовності. Інша гра, «Закінчи речення», передбачає доповнення початкової частини речення, що допомагає дитині навчитися будувати зв'язні висловлювання. Ці ігри формують навички логічного мислення, структурування інформації та використання мовних засобів[17, с. 100].

4. Ігри на розвиток граматичних навичок. Формування граматичних навичок є необхідним для правильного використання мовних конструкцій. У грі «Збери речення» педагог пропонує слова, які дитина має скласти в речення, дотримуючись правильного порядку. Інша гра, «Виправ помилку», допомагає дитині навчитися знаходити й виправляти граматичні помилки в реченнях. Такі ігри сприяють закріпленню знань про граматичні правила та їх правильне застосування.

Розглянемо деякі з них детальніше:

1) «Чарівний мішечок».

Мета: розвиток словникового запасу.

Ця гра допомагає дитині збагачувати словниковий запас, вивчаючи нові слова через практичне застосування. У грі використовується мішечок, в якому знаходяться різні предмети або картинки, що ілюструють ці предмети. Дитина по черзі витягує з мішечка один предмет або картинку, описує його та називає. Наприклад, якщо це картинка зображення яблука, дитина повинна сказати: «Це яблуко. Воно червоне, кругле, на смак кисле». Важливим є те, що дитина не тільки запам'ятовує нові слова, але й вчиться використовувати їх у контексті. Також цей процес сприяє розвитку уваги та спостережливості, оскільки дитина повинна детально вивчити кожен предмет, щоб дати йому точне та вірне описання[22].

2) «Склади казку»

Мета: розвиток зв'язного мовлення.

Ця гра сприяє розвитку логічного мислення і вміння складати зв'язні розповіді. Педагог надає дитині серію картинок, які зображують певні події або

персонажів. Завдання дитини – за допомогою цих картинок придумати історію, дотримуючись логіки подій. Наприклад, серія картинок може показувати як звірятка збирають урожай, і дитина має створити історію про те, як це сталося. Важливо, щоб дитина використовувала у своїй розповіді логічні зв'язки між подіями, що дозволяє їй формувати навички зв'язного мовлення[36].

3. «Хто як кричить?»

Мета: розвиток фонетичного слуху.

Гра спрямована на розвиток здатності дитини розрізняти звуки та звукові зображення. Дитина імітує звуки тварин (наприклад, «мяу», «гав», «му»), а потім повинна визначити, яка тварина цей звук видає. Це не тільки допомагає дітям покращити слухову увагу та фонетичну здатність, але й робить навчання більш веселим і динамічним. Імітація звуків тварин також сприяє розвитку мовного апарату, адже дітям необхідно чітко вимовляти звуки, що допомагає в подальшому удосконаленні артикуляційних навичок.

Отже, використання дидактичних ігор в процесі навчання та корекційної роботи є важливим і ефективним методом. Це дозволяє не тільки покращити мовленнєві навички дітей, але й сприяє їхньому всебічному розвитку: когнітивному, емоційному та соціальному. Завдяки іграм діти не лише засвоюють знання, а й вчаться жити в колективі, комунікувати та висловлювати свої думки.

2.2. Організація і проведення дидактичних ігор у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями

Нами було проведено дослідження на базі дошкільного закладу № 202 м.Кропівницького, метою якого було вивчення впливу дидактичних ігор на розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. У дослідженні взяли участь 20 дітей віком від 5 до 6 років. Робота включала два основних етапи: констатувальний, на якому проводився початковий аналіз рівня мовленнєвого розвитку дітей, та формувальний,

протягом якого здійснювалося впровадження спеціально підібраних дидактичних ігор для корекції й розвитку мовлення.

Констатувальний етап дослідження.

Тема: дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Мета: визначити початковий рівень сформованості мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями для подальшого планування корекційно-розвивальної роботи за допомогою дидактичних ігор.

Хід проведення. Констатувальний етап проводився у три етапи. На першому етапі ми зібрали загальну інформацію про кожну дитину, яка включала дані про її мовленнєвий розвиток на основі спостережень педагогів, записів у медичних картках та консультацій із батьками. Це дозволило скласти загальне уявлення про специфіку мовленнєвих порушень у кожної дитини.

Другий етап передбачав індивідуальне обстеження мовлення дітей. Ми використовували діагностичні методики, рекомендовані для роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Основна увага приділялася таким аспектам:

- розвиток звуковимови;
- лексичний запас та граматична будова мовлення;
- сформованість фразового мовлення;
- розвиток дрібної моторики, оскільки вона тісно пов'язана з мовленнєвим розвитком.

Для проведення обстеження використовувалися спеціальні завдання: повторення слів і речень, називання зображень на картках, складання простих та складних речень, а також виконання завдань на класифікацію предметів та вживання їхніх назв у мовленні.

На третьому етапі ми проаналізували отримані дані для створення індивідуальних мовленнєвих профілів дітей. Ці профілі стали основою для подальшого формування групи та планування дидактичних ігор, спрямованих на корекцію мовленнєвих порушень.

Формувальний етап: застосування дидактичних ігор.

На формувальному етапі ми впроваджували спеціально підібрані дидактичні ігри, спрямовані на розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Ігри були розроблені з урахуванням рівня мовленнєвого розвитку дітей, їх вікових особливостей та потреб у корекції.

1. Гра «Чарівний мішечок».

Мета: розвиток словникового запасу, стимулювання активного мовлення, покращення навичок класифікації та зв'язного мовлення.

Хід проведення. Ми показали дітям мішечок із різними предметами (іграшки, навчальні посібники, зображення). Завданням дітей було – на дотик витягнути предмет із мішечка, описати його, назвати властивості та визначити, до якої групи він належить (наприклад, «фрукти», «тварини», «іграшки»). Після опису діти складали із предметом речення.

Варіанти ускладнення: придумати історію за участю витягнутого предмета, використати його у грі «Що спільного і відмінного?» з іншим предметом.

2. Гра «Хто як говорить?»

Мета: покращення звуковимови, розвиток уваги до звукових характеристик слів, розширення лексики на тему тваринного світу.

Хід проведення. Ми демонстрували картки із зображеннями тварин і просили дітей назвати тварину, а також зімітувати її голос. Наприклад: «Корова – му-у», «Півень – ку-ку-рі-ку» (Додаток А). Після цього дітям пропонували завдання на складання речень, наприклад: «Складіть речення про те, де живе ця тварина».

Ускладнення: скласти коротку історію з декількох речень про вибрану тварину. Наприклад: «У полі живе корова. Вона їсть траву і дає молоко».

3. Гра «Склади речення».

Мета: розвиток фразового мовлення, удосконалення граматичної будови мовлення, стимулювання уяви та творчого мислення.

Хід проведення. Ми розклали на столі картки із зображеннями людей, предметів, дій та місць (Додаток Б). Завданням дітей було вибрати декілька карток і скласти з ними речення. Наприклад, обравши картки «хлопчик», «м'яч», «грає», «на майданчику», діти склали речення: «Хлопчик грає у м'яч на майданчику».

Ми ускладнили завдання для дітей з більш розвинутим рівнем мовлення, запропонувавши скласти не лише речення, а й короткі історії з логічним зв'язком. Наприклад: «Дівчинка малює. Вона малює дерево на папері. Вчителька похвалила її малюнок». Ми спрямовували дітей на узгодження слів за родом, числом і відмінком, коригуючи помилки в процесі. Крім того, ми створили умови для творчої діяльності: запропонували дітям вигадати казку на основі карток. Це стимулювало розвиток уяви та мотивувало дітей до активної участі.

4. Гра «Пташка розмовляє».

Мета: розвиток зв'язного мовлення, формування навичок діалогічного мовлення, тренування здатності висловлювати свою думку та запитувати.

Хід проведення. Ми використали іграшкову пташку, яка «розмовляла» з дітьми. Спочатку пташка ставила дітям прості запитання: «Як тебе звати?», «Що ти сьогодні їв?», «Яка твоя улюблена гра?». Діти відповідали, після чого ставили запитання пташці.

Ми ускладнили гру, запропонувавши дітям придумати розповідь про життя пташки. Наприклад: «Ця пташка прилетіла з лісу. Вона шукала друзів і знайшла нас». Ми підтримували розповіді дітей, допомагаючи їм складати логічно пов'язані речення та використовувати складніші мовленнєві конструкції.

Також ми заохочували дітей працювати в парах, де одна дитина грала роль пташки, а інша ставила їй запитання. Це допомогло сформувати навички діалогу та активного слухання.

5. Гра «Відгадай, хто я».

Мета: розвиток зв'язного мовлення, формування навичок опису та логічного мислення.

Хід проведення. Ми надягали на дітей картки із зображеннями предметів або персонажів так, щоб дитина сама не бачила свого зображення. Інші діти давали підказки, описуючи предмет чи персонажа, а завданням дитини було відгадати, хто або що зображено. Наприклад: «Це великий звір, який живе в лісі, він бурчить і їсть мед».

Ми ускладнили гру, пропонуючи використовувати більше деталей в описі, уникаючи називання ключового слова. Наприклад: замість «ведмідь» діти говорили: «Цей звір бурий, має лапи з кігтями, і він любить спати взимку». Ми також додали елемент часу, щоб стимулювати швидке мислення та активізувати мовлення.

Крім того, ми змінювали ролі, дозволяючи дітям самостійно ставити запитання для звуження кола можливих відповідей, наприклад: «Це тварина? Вона маленька чи велика?». Такий підхід розвивав навички формулювання питань та аналізу отриманої інформації.

Усі ігри проводилися у невимушеній атмосфері, щоб діти відчували себе комфортно та зацікавлено. Ігрова діяльність супроводжувалася позитивною мотивацією: похвалою, нагородами у вигляді жетонів чи наклейок, що стимулювало дітей брати активну участь. У кожній грі враховувалися індивідуальні можливості дітей, щоб вони могли успішно виконувати завдання та отримувати задоволення від процесу.

Кожна з описаних ігор була частиною інтегрованого підходу до розвитку мовлення, що включав не лише мовленнєві вправи, а й елементи логопедичної корекції, розвиток дрібної моторики та уяви. Гнучкість та адаптація ігор до потреб дітей сприяли досягненню мети формувального етапу.

Перевірка результативності проведених дидактичних ігор.

Тема: оцінювання ефективності використання дидактичних ігор у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Мета: визначити зміни у рівні мовленнєвого розвитку дітей після застосування спеціально підібраних дидактичних ігор, проаналізувати їх вплив

на мовленнєву активність, словниковий запас, зв'язність та граматичну правильність мовлення.

Хід проведення. Для перевірки результативності ми провели діагностичні заняття з кожною дитиною, використовуючи ті ж самі методики, що й на констатувальному етапі. Це дозволило порівняти початковий та підсумковий рівні мовленнєвого розвитку. Заняття включали різні завдання:

- тест «Назви та опиши» – дітям пропонували серію карток із зображеннями предметів, тварин чи дій, і вони мали скласти описові речення. Ми враховували обсяг словникового запасу, зв'язність та правильність мовлення;

- завдання на діалог – дітям пропонувалося поспілкуватися з нами на запропоновану тему, наприклад, «Що ти робив учора?», «Як ми провели гру?». Ми аналізували здатність дітей будувати діалог, формулювати запитання та відповідати;

- творчі завдання – дітям пропонували придумати коротку розповідь на тему, яку вони самі обирали, наприклад, «Як я грався у парку?».

Усі заняття проводилися в спокійній атмосфері, щоб діти почувалися впевнено та демонстрували свої мовленнєві навички без напруження. Зібрані результати дозволили нам об'єктивно оцінити вплив дидактичних ігор на розвиток мовлення кожної дитини.

Отже, нами було проведено дослідження на базі дошкільного закладу № 202 м.Крапівницького, в якому взяли участь 20 дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Метою дослідження було вивчення впливу дидактичних ігор на розвиток мовлення у дітей. У рамках дослідження було проведено констатувальний та формувальний етапи, а також застосовано різноманітні ігрові методики для розвитку мовленнєвих навичок.

Висновок до другого розділу

Підсумовуючи викладене у розділі 2, можна зробити такі висновки:

1. Дидактичні ігри в корекційній педагогіці є дієвим методом розвитку мовлення у дітей із мовленнєвими порушеннями. Їх ефективність забезпечується дотриманням принципів індивідуального підходу, систематичності та послідовності, доступності й різноманітності форм. Ігри сприяють розвитку фонетичного слуху, збагаченню словникового запасу, формуванню граматичних конструкцій і вдосконаленню зв'язного мовлення. Інтерактивність та емоційна привабливість ігор допомагають долати психологічні бар'єри й підтримувати мотивацію дітей до навчання. Завдяки різноманіттю форм і завдань дидактичні ігри забезпечують комплексний розвиток дитини, поєднуючи корекційну й навчальну функції.

2. Нами було проведено дослідження на базі дошкільного закладу № 202 м. Кропивницького, метою якого було вивчення впливу дидактичних ігор на розвиток мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. У процесі дослідження використовувались ігри, спрямовані на розвиток звуковимови, збагачення словникового запасу, вдосконалення зв'язного мовлення та формування граматичних навичок. Ігрові завдання адаптувались відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини, з поступовим ускладненням рівня складності.

РОЗДІЛ ІІІ

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Аналіз результатів експериментальної роботи

У результаті експериментальної роботи було проведено всебічний аналіз впливу дидактичних ігор на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Оцінка результатів включала порівняння початкових та кінцевих показників мовленнєвих навичок дітей, а також вивчення змін, які відбулись під час застосування дидактичних ігор. У цьому контексті ми проаналізуємо ефективність застосованих методик та визначимо їх вплив на розвиток зв'язного мовлення.

Констатувальний етап дослідження.

Тема: дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Мета: визначити початковий рівень сформованості мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями для подальшого планування корекційно-розвивальної роботи за допомогою дидактичних ігор.

Аналіз етапу дослідження. На цьому етапі більшість дітей демонстрували нерівномірний рівень зацікавленості у завданнях. Частина дітей проявляла активність, охоче відповідала на питання й брала участь у запропонованих іграх. Інші діти були менш залученими через невпевненість у своїх мовленнєвих здібностях. Деякі уникали активної взаємодії, висловлюючи страх перед помилками. Під час виконання завдань спостерігалися труднощі у формулюванні зв'язних висловлювань, обмежений словниковий запас, порушення граматики та нечітка вимова.

Відповіді дітей варіювалися за якістю:

- частина дітей давала короткі та однослівні відповіді, уникала складних речень;

- інші намагалися висловлюватися розгорнуто, але з помилками у побудові речень та звуковимові;

- вимова звуків була спотвореною або спрощеною, особливо у дітей із фонетико-фонематичними порушеннями;

- у деяких дітей спостерігалися труднощі з розумінням завдань, що свідчить про недостатню сформованість фонематичного слуху та зв'язного мовлення.

Дослідження включало оцінювання за такими критеріями:

1. Зв'язність мовлення – здатність формулювати цілісні висловлювання.
2. Фонетична правильність – чіткість вимови звуків.
3. Словниковий запас – обсяг та точність використання слів.
4. Граматичні навички – побудова речень відповідно до граматичних норм.

Результати були оцінені за 5-бальною шкалою, де 1 – низький рівень, 5 – високий.

За критерієм *зв'язності мовлення* лише 15% дітей продемонстрували високий рівень, тобто змогли формулювати логічно структуровані, послідовні та зв'язні висловлювання. У 35% дітей цей показник відповідав середньому рівню: вони здебільшого використовували короткі фрази, з труднощами дотримуючись логічності висловлювань. Половина учасників дослідження (50%) мала низький рівень, що виражалося у фрагментарності мовлення, невмінні зв'язати слова у речення та відсутності послідовності.

Фонетична правильність, яка оцінювала чіткість та правильність вимови звуків, також виявилася нерівномірною. Високий рівень був характерний для 20% дітей, що свідчить про їхню здатність правильно вимовляти більшість звуків. Середній рівень спостерігався у 40% учасників: вони допускали спрощення у вимові деяких звуків або плутали їх у словах. Ще 40% дітей мали низький рівень, демонструючи значні порушення у фонетиці, включаючи спотворення та пропуски звуків.

Щодо *словникового запасу*, 25% дітей показали високий рівень, вільно використовуючи слова у відповідних контекстах і демонструючи багатий

словниковий запас. У 45% дітей рівень був середнім, з обмеженим набором слів, який вони застосовували у звичайних ситуаціях. У 30% дітей словниковий запас виявився значно звуженим, що обмежувало їхню здатність ефективно спілкуватися.

Найбільші труднощі виявилися за критерієм *граматичних навичок*. Лише 10% дітей досягли високого рівня, правильно будуючи речення з дотриманням граматичних норм. У 50% дітей спостерігався середній рівень, що виявлялося у поодиноких помилках в узгодженні слів, порядку слів у реченнях чи використанні форм слів. Ще 40% дітей мали низький рівень граматики, з частими порушеннями структури речень і використанням граматичних форм.

Узагальнені дані ми представили у таблиці 3.1. для унаочнення.

Таблиця 3.1.

Рівень сформованості мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку за результатами констатувального етапу дослідження

Критерій	Високий (4-5)	Середній (3)	Низький (1-2)
Зв'язність мовлення	15%	35%	50%
Фонетична правильність	20%	40%	40%
Словниковий запас	25%	45%	30%
Граматичні навички	10%	50%	40%

Констатувальний етап дозволив визначити напрямки для подальшої корекційної роботи, зокрема розвиток зв'язного мовлення, формування фонематичного слуху, збагачення словникового запасу та вдосконалення граматики.

Формувальний етап: застосування дидактичних ігор.

Поведінка дітей під час ігор. На початку занять деякі діти були трохи стриманими й невпевненими, особливо ті, у кого були виражені мовленнєві порушення. Вони спостерігали за активними учасниками, з часом поступово включаючись у процес. Ігровий формат допоміг зняти напруження: діти ставали більш відкритими, емоційними та зацікавленими. Більшість дітей брала активну участь, виявляючи інтерес до завдань. Найбільш захоплюючими для них виявилися ігри з елементами змагання (наприклад, «Збери слова»). У таких іграх діти демонстрували високу мотивацію, прагнення виконати завдання швидше та правильніше за інших. Однак у деяких дітей спостерігалися труднощі з концентрацією уваги: вони могли відволікатися або повторювати відповіді за іншими. Це вимагало додаткового залучення таких дітей до процесу через індивідуальну підтримку педагога.

Характер відповідей дітей:

1. Зв'язність висловлювань. У простих завданнях більшість дітей давали короткі та логічні відповіді. У складніших завданнях, що вимагали зв'язного мовлення, діти часто робили паузи, шукали слова, допускали повторення або пропускали частини висловлювань.

2. Фонетика. У завданнях, спрямованих на вимову звуків, частина дітей досягла поступового покращення. Наприклад, повторюючи правильну артикуляцію у грі, вони краще засвоювали вимову звуків, які раніше викликали труднощі.

3. Граматика. Відповіді дітей часто містили помилки в узгодженні слів (наприклад, «великий машина» замість «велика машина»). Після корекції нами діти намагалися виправляти ці помилки у наступних висловлюваннях.

4. Словниковий запас. Спостерігалось поступове збагачення активного словника, особливо у завданнях, що включали опис предметів, їх функцій чи властивостей. Діти запам'ятовували нові слова та використовували їх у контексті.

Дидактичні ігри створили позитивну атмосферу, сприяли залученню дітей із різним рівнем мовленнєвого розвитку. Більшість учасників проявляла

активність і зацікавленість, що дозволило досягти поступового покращення їхніх мовленнєвих навичок, особливо у сфері зв'язного мовлення, фонетичної правильності та словникового запасу.

Перевірка результативності проведених дидактичних ігор.

Тема: оцінювання ефективності використання дидактичних ігор у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Мета: визначити зміни у рівні мовленнєвого розвитку дітей після застосування спеціально підібраних дидактичних ігор, проаналізувати їх вплив на мовленнєву активність, словниковий запас, зв'язність та граматичну правильність мовлення.

Опис кінцевої перевірки. Заняття проводилися у невимушеній, сприятливій атмосфері, що допомогло дітям краще проявити свої навички. Усі відповіді аналізувалися за такими критеріями: зв'язність мовлення, правильність вимови, обсяг словникового запасу та грамотність.

Діти продемонстрували підвищену впевненість порівняно з констатувальним етапом. Вони більш охоче вступали у діалог, висловлювали свої думки та намагалися давати повні відповіді. Ускладнені завдання виконували з більшим інтересом, активно залучаючи фантазію та творчі навички. Деякі діти, які раніше уникали активності, почали проявляти ініціативу в спілкуванні.

Аналіз результатів:

1. Зв'язність мовлення. 50% дітей досягли високого рівня, демонструючи здатність будувати логічно зв'язні висловлювання та короткі розповіді з чіткою послідовністю подій. 40% перебували на середньому рівні, їхні висловлювання були менш деталізованими, іноді пропускалися ключові моменти чи повторювалися фрази. Лише 10% дітей залишилися на низькому рівні, обмежуючись короткими, фрагментарними висловлюваннями без спроб об'єднати їх у текст.

2. Фонетична правильність. 55% дітей показали високий рівень, чітко вимовляючи більшість звуків, навіть складних. 35% досягли середнього рівня, демонструючи незначні помилки, такі як плутання звуків або їх спрощення. У 10% дітей зберігалися значні труднощі.

3. Словниковий запас. 60% дітей мали високий рівень, вільно використовуючи розширений словниковий запас і точні характеристики для опису предметів чи ситуацій. 30% досягли середнього рівня, їхня лексика була достатньою для простих висловлювань, проте не завжди відповідала більш складним завданням. У 10% дітей словниковий запас залишався вузьким.

4. Граматичні навички. 45% дітей досягли високого рівня, граматично правильно узгоджуючи слова за родом, числом і відмінками та будуючи складні речення. Ще 45% перебували на середньому рівні, допускаючи окремі помилки. У 10% дітей спостерігалися серйозні труднощі, їхні речення мали порушену структуру.

Результати оцінювання представлені в таблиці 3.2., що дозволяє порівняти показники.

Таблиця 3.2.

Рівень сформованості мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку за результатами кінцевого етапу дослідження

Критерій	Високий рівень (4-5 балів)	Середній рівень (3 бали)	Низький рівень (1-2 бали)
Зв'язність мовлення	50%	40%	10%
Фонетична правильність	55%	35%	10%
Словниковий запас	60%	30%	10%
Граматичні навички	45%	45%	10%

Отже, дослідження підтвердило ефективність застосування дидактичних ігор для розвитку мовленнєвих навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями. Це доводить, що ігрові методи є корисним інструментом у корекційній педагогіці, оскільки вони не лише розвивають мовлення, але й стимулюють дітей до активної участі у навчальному процесі.

3.2. Поради та рекомендації логопедам щодо застосування дидактичних ігор у корекційній практиці

У сучасній корекційній педагогіці дидактичні ігри є одними з найефективніших методів роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Вони сприяють розвитку мовленнєвих навичок у доступній та ігровій формі. Оскільки кожна дитина з мовленнєвими порушеннями має індивідуальні особливості, логопедам важливо застосовувати дидактичні ігри з урахуванням конкретних потреб кожної дитини. У цьому розділі ми надамо рекомендації та поради для логопедів щодо ефективного використання дидактичних ігор у корекційній роботі.

Індивідуальний підхід є основою корекційної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Кожна дитина має свої особливості розвитку, і врахування цих індивідуальних характеристик є важливим для досягнення ефективних результатів у корекції мовлення. Логопед повинен ретельно аналізувати рівень розвитку мовленнєвих навичок у кожної дитини, включаючи фонематичний слух, артикуляцію, словниковий запас і граматичні навички.

По-перше, визначення поточних мовленнєвих проблем допомагає правильно підібрати ігри. Якщо дитина має проблеми з вимовою звуків, логопед може обрати ігри, що спеціально сприяють розвитку артикуляційних навичок, наприклад, ігри на правильну вимову звуків або імітацію звуків тварин. Вони допомагають дитині тренувати м'язи артикуляційного апарату та покращують чіткість вимови.

Якщо у дитини спостерігаються труднощі з фонематичним слухом, ігри повинні бути спрямовані на розвиток здатності розрізняти звуки. Завдання з

упізнання звуків у словах, сортування картинок або предметів за звуками допомагають активізувати ці навички. У разі обмеженого словникового запасу, доцільно використовувати ігри, що стимулюють дитину до опису предметів, дій або персонажів, розширюючи лексичний запас.

Граматичні навички також потребують індивідуального підходу, зокрема, якщо дитина не вміє будувати складні речення або робить помилки в граматиці. Ігри, де дитина повинна складати правильні речення, використовувати відмінки та граматичні форми, допомагають формувати ці навички в цікавій та доступній формі.

Ігри з елементами змагання можуть бути дуже корисними для розвитку мовленнєвих навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями, оскільки вони значно підвищують мотивацію до участі. Коли діти змагаються за певним завданням, наприклад, хто швидше або правильніше виконає завдання, це сприяє активізації їхньої уваги, зосередженості та інтересу до навчального процесу. Конкуренція у вигляді гри створює ситуацію, де кожна дитина прагне продемонструвати свої досягнення, що в свою чергу стимулює її до вдосконалення своїх навичок.

Однак, при використанні змагання в корекційній роботі з дітьми, важливо враховувати психологічний стан дітей. Ігри не повинні викликати у них стрес чи розчарування, адже це може мати негативний ефект на їхній емоційний фон і мотивацію. Логопед повинен сприяти створенню атмосфери підтримки та співпраці, навіть у процесі змагання. Наприклад, важливо наголошувати на тому, що успіх кожної дитини важливий і що головне – це процес навчання, а не тільки результат. Ігри з елементами змагання можуть бути різними: від швидкісних завдань на правильну вимову звуків до пошуку помилок у граматичних структурах або складання речень. Завдяки такому підходу діти не тільки активно залучаються до процесу, а й отримують від нього задоволення, що важливо для збереження їхнього інтересу та мотивації до подальшого навчання.

Наочні матеріали є важливим інструментом у розвитку мовленнєвих навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями. Використання картинок,

предметів, ляльок та іграшок допомагає зробити навчання більш наочним і доступним, що суттєво покращує процес засвоєння мовленнєвих навичок. Для дітей дошкільного віку, які часто мають труднощі з абстрактним мисленням, наочні матеріали стають важливим засобом, що дозволяє перетворити мовлення на реальну, зрозумілу картину.

Наприклад, карти або картинки з предметами допомагають дітям не тільки запам'ятовувати нові слова, але й вчитися описувати їх. Іграшки, ляльки та інші об'єкти можна використовувати для створення сюжетних ігор, де діти описують поведінку предметів, їхні властивості або взаємодію між ними. Це сприяє розвитку не тільки словникового запасу, але й граматичних навичок, оскільки діти навчаються будувати правильні речення, описувати дії і взаємодії.

Завдяки наочним матеріалам діти легше розуміють значення нових слів, адже вони мають візуальне уявлення про об'єкти, про які йдеться в завданні. Це підвищує ефективність навчання, оскільки діти асоціюють слова з конкретними образами, що допомагає краще запам'ятовувати і вживати їх у мовленні. Використання наочних матеріалів сприяє також розвитку зорового сприйняття та виразного мовлення, оскільки діти отримують можливість не тільки слухати, але й бачити, що вони описують, що робить процес навчання більш інтерактивним і цікавим.

Логопеду доцільно використовувати дидактичні ігри, які стимулюють *творчість дітей*, такі як складання історій, перекази за картинками або рольові ігри. Ці ігри сприяють розвитку зв'язного мовлення та навичок самовираження, дозволяючи дітям проявляти уяву та створювати нові образи і сценарії. Крім того, вони активізують когнітивні процеси, зокрема пам'ять, увагу та уяву, що є важливими для загального розвитку дитини.

Логопеду важливо стимулювати дітей до активної участі в таких іграх, адже вони допомагають формувати логічну послідовність подій у мовленні, розвивати здатність правильно будувати речення та використовувати граматичні конструкції. Рольові ігри також сприяють розвитку емоційної компетентності,

оскільки діти вчаться розуміти та виражати емоції через мовлення, а також взаємодіяти з іншими учасниками гри.

Такі ігри також дозволяють розвивати пам'ять і увагу, оскільки дітям необхідно запам'ятовувати сюжетні лінії, персонажів та послідовність подій. Тому логопеду слід включати творчі ігри до заняття, аби не лише покращити мовленнєві навички, але й сприяти всебічному розвитку дитини.

Логопеду доцільно застосовувати стратегію *поступового ускладнення завдань* у дидактичних іграх. З часом завдання повинні ставати складнішими, щоб дитина могла поступово досягати нових вершин у розвитку мовленнєвих навичок. Починати слід з простих завдань, які відповідають поточному рівню розвитку дитини, і поступово переходити до складніших, коли дитина набуває впевненості і освоює базові навички.

Поступове ускладнення завдань дозволяє дитині засвоювати нові мовленнєві навички, закріплюючи раніше отримані знання. Наприклад, спочатку можна використовувати завдання на просте повторення звуків або слів, а з часом переходити до складніших завдань, таких як побудова складних речень або створення розповідей. Це дозволяє дитині відчувати свій прогрес, а також забезпечує стійке закріплення навичок, що є основою для подальшого мовленнєвого розвитку.

Ця методика допомагає створити ефективну стратегію навчання, яка підтримує інтерес дитини до процесу, не даючи їй відчуття перевантаження або невдачі. Завдяки поступовому ускладненню завдань дитина має можливість досягати нових успіхів у розвитку мовлення, що мотивує її до подальших досягнень. Логопеду також доцільно забезпечити *регулярність і систематичність* корекційних занять для досягнення максимального ефекту від роботи з мовленням. Регулярність занять сприяє закріпленню навичок і забезпечує їх стійкість, що важливо для подальшого розвитку мовлення у дітей. Тільки через постійну практику дитина може засвоїти нові мовленнєві структури та удосконалити свої здібності. Систематичність занять дає змогу поступово підвищувати складність завдань, враховуючи досягнення кожної дитини.

Отже, ключовими аспектами є індивідуальний підхід, поступове ускладнення завдань, регулярність занять та застосування наочних матеріалів, що допомагають дітям краще розуміти і виражати свої думки. Важливо створювати сприятливу емоційну атмосферу, що мотивує дітей до активної участі в навчальному процесі.

Висновок до третього розділу

Підсумовуючи викладене у розділі 3, можна зробити такі висновки:

1. У ході експерименту, проведеного на базі дошкільного закладу № 202 м.Кропивницького, були проаналізовані зміни в мовленнєвих навичках дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Діти значно покращили зв'язність мовлення, почали формулювати повні висловлювання та складати розгорнуті описи. Зв'язність і логічна структура їхніх висловлювань свідчать про розвиток уміння будувати текст із дотриманням послідовності подій.

Покращення також спостерігалось у фонетичній правильності: діти стали чіткіше вимовляти звуки, долаючи труднощі, пов'язані з артикуляцією. Словниковий запас збільшився, учасники експерименту почали активно використовувати нові слова, засвоєні під час ігрових завдань. Граматичні навички також зазнали позитивних змін – діти почали частіше правильно узгоджувати слова за відмінками та числами, уникаючи поширених раніше помилок.

2. Рекомендації для логопедів полягають у систематичному застосуванні дидактичних ігор, адаптованих до індивідуальних потреб дітей із мовленнєвими порушеннями. Важливо враховувати рівень мовленнєвого розвитку та тип порушень, а також поступово ускладнювати завдання. Доцільно поєднувати ігри, спрямовані на розвиток звуковимови, збагачення словникового запасу, формування граматики та зв'язного мовлення. Крім того, рекомендується залучати батьків до ігрової діяльності, щоб забезпечити її регулярність і

підтримку в домашніх умовах. Такий підхід сприяє всебічному розвитку мовленнєвих навичок і підготовці дітей до успішного навчання у школі.

ВИСНОВКИ

Отже, під час проведення даного наукового дослідження ми виконали поставлені перед нами мету та завдання, а саме: написали загальну характеристику дітей старшого дошкільного віку; розглянули мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку: типи, причини, характеристика; визначили роль дидактичних ігор у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями; оглянули використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці; організували і провели дидактичні ігри у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями; проаналізували результати експериментальної роботи; розробили поради та рекомендації логопедам щодо застосування дидактичних ігор у корекційній практиці.

Старший дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку дітей, коли формуються базові навички, необхідні для навчання в школі та успішної соціалізації. У цей період відзначається значний прогрес у фізичному розвитку, зокрема у дрібній і загальній моториці, що створює передумови для формування мовленнєвих здібностей. Водночас когнітивна сфера характеризується підвищеною активністю, коли діти починають усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки, класифікувати об'єкти за різними ознаками та створювати уявні образи.

Соціально-емоційний розвиток сприяє формуванню емпатії, комунікативних навичок і здатності працювати в команді, що є важливим для підготовки до школи. Цей вік також є критичним для мовленнєвого розвитку, оскільки саме в цей період діти активно розширюють свій словниковий запас, вдосконалюють артикуляцію і структуру висловлювань. Успішне засвоєння цих навичок створює основу для подальшого навчання і гармонійного розвитку особистості.

Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку мають багатофакторну природу, що включає нейрологічні, генетичні, анатомічні та соціальні чинники. До основних типів порушень належать затримка мовного розвитку, афазія,

дизартрія, ринолалія, дислалія, дислексія та дисграфія. Ці порушення можуть проявлятися на різних рівнях мовлення, впливаючи на артикуляцію, словниковий запас, граматичні конструкції та здатність до зв'язного мовлення. Затримка мовного розвитку є однією з найпоширеніших форм і може бути подолана за умов своєчасного втручання. Порушення, пов'язані з органічними дефектами чи неврологічними розладами, потребують комплексного підходу, що включає медичну, педагогічну та психологічну допомогу.

Дидактичні ігри є ефективним інструментом у корекційній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Гра виступає природною формою діяльності для дошкільників, що сприяє мотивації, емоційному комфорту та активному засвоєнню нових знань. Використання ігор допомагає розвивати фонематичний слух, удосконалювати артикуляцію, розширювати словниковий запас і формувати навички зв'язного мовлення. Крім того, вони сприяють розвитку дрібної моторики, що є важливим для активації мовленнєвих центрів мозку. Дидактичні ігри забезпечують комплексний підхід, поєднуючи мовленнєві, когнітивні та соціальні аспекти розвитку.

Використання дидактичних ігор у корекційній педагогіці є ключовим інструментом для розвитку мовлення дітей з порушеннями. Гра дозволяє створити позитивне середовище, в якому дитина відчуває себе комфортно і впевнено. Принципи індивідуального підходу, систематичності та доступності забезпечують ефективність ігрової діяльності. Ігри спрямовані на розвиток фонематичного слуху, розширення словникового запасу, формування зв'язного мовлення та вдосконалення граматичних структур. Важливим аспектом є інтеграція мовленнєвих завдань із рухливими чи сенсорними вправами, що сприяє комплексному розвитку дитини. Різноманітність ігор, зокрема рольових, рухливих та настільних, дозволяє задовольнити інтереси кожної дитини та підтримувати її мотивацію до навчання.

Нами було проведено дослідження на базі дошкільного закладу, у якому взяли участь 20 дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Дослідження складалося з констатувального та формувального етапів, що

дозволило оцінити початковий рівень мовленнєвих навичок дітей і розробити корекційну програму. На формувальному етапі було впроваджено спеціально підібрані дидактичні ігри, спрямовані на розвиток фонематичного слуху, артикуляції, словникового запасу та зв'язного мовлення. Такі ігри, як «Чарівний мішечок», «Склади казку» та «Хто як кричить?», продемонстрували високу ефективність, сприяючи не лише покращенню мовленнєвих навичок, а й загальному когнітивному та емоційному розвитку дітей.

Аналіз результатів експериментальної роботи показав позитивну динаміку у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Порівняння даних, отриманих на констатувальному та формувальному етапах, виявило значне покращення у фонематичному слуху, артикуляційних навичках, збагаченні словникового запасу та здатності будувати зв'язні висловлювання. Діти стали впевненіше користуватися мовленням у різних життєвих ситуаціях, що сприяло їхній соціалізації та емоційному комфорту. Застосування дидактичних ігор виявилось особливо ефективним у зниженні тривожності та стимулюванні пізнавальної активності, створюючи сприятливі умови для корекційної роботи.

На основі отриманих результатів розроблено рекомендації для логопедів щодо використання дидактичних ігор у корекційній практиці. Важливо акцентувати увагу на індивідуальному підході до кожної дитини, забезпечуючи поступове ускладнення завдань відповідно до її мовленнєвого розвитку. Особливу увагу слід приділяти іграм, які одночасно розвивають фонематичний слух, артикуляцію та зв'язне мовлення, зокрема «Чарівний мішечок», «Склади казку», «Знайди пару». Логопедам рекомендовано інтегрувати ігри в повсякденну діяльність дітей, що сприятиме формуванню позитивного ставлення до навчання. Використання ігор для розвитку дрібної моторики, таких як сортування предметів чи маніпуляції з мозаїкою, також має важливе значення для активації мовленнєвих центрів мозку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chang F., Early D., Winton P. Teacher preparation for inclusive practices: Linking professional competencies to inclusive outcomes. *Journal of Early Childhood Teacher Education*. 2005. №26(4). 8 p.
2. Maxwell K., Buysse V., Wesley P. Competencies for professional development in inclusive early childhood settings. *Early Childhood Research Quarterly*. 2006. №21(2). 18 p.
3. Барладим В.М. Педагогічні технології: аналіз та перспективи їх використання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. № 5. С. 116-126.
4. Бех І.Д. Особистісно-орієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
5. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О.В. Низовської. Тернопіль: Мандрівець, 2021. 256 с.
6. Богущ А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. 2-е видання, доповнене і перероблене. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 440 с.
7. Бойчук С.М., Купрієнко А.В. Корекційна робота зі зв'язним мовленням у дітей з ЗНМ. Київ: Вид. дім «Слово», 2019. 116-118 с.
8. Будаєва І.Г. Педагогічні технології формування мистецтва основ професійно-мовленнєвої культури педагога. *Духовність особистості: методологія, теорія і практик*. 2011. № 5. С. 20-24.
9. Волкова Н.П. Педагогіка. Київ: Академія, 2003. 576 с.
10. Гавриш Н. Організувати, але не обмежувати: управління розвитком дітей в освітньому середовищі ДНЗ. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 8-13.
11. Гавриш Н. Сучасне заняття в дошкільному закладі. Луганськ: Альма-матер, 2007. С. 23-60.
12. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та практика. Київ: Вища школа, 1995. 237 с.

13. Городецька Г. Інклюзія. Київ: Темпора, 2023. 144 с.
14. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.
15. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: стимульний матеріал / укл. К.Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ ЛПС ЛТД, 2008. 36 с.
16. Дметерко Н.В. Дитяча психологія: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2005. 194 с.
17. Довженко Т.О. Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти. Харків: ХНПУ, 2020. С. 99-104.
18. Довідник учителя-логопеда / авт.-упор. С.М. Лупінович. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 112 с.
19. Докучина Т.О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. 2017. № 9 (2). С. 56-64.
20. Заброцький М.М. Основи вікової психології: навч. посіб. Тернопіль: Богдан, 2008. 112 с.
21. Загальне недорозвинення мовлення та його корекція» навч.-метод. посібн. для здобувачів освіти галузі знань Спеціальна освіта / уклад. І.В. Самойлова, О.А. Тельна. Харків, 2021. 157 с.
22. Заняття з лексики з дітьми старшої вікової групи з ЗНМ III рівня «Добробут сім'ї. Побутові прилади». URL: <https://vseosvita.ua/library/zanatta-z-leksiki-z-ditmi-starsoi-vikovo-grupi-z-znm-iii-rivna-dobrobut-simi-pobutovi-priladi-78164.html>(дата звернення 29.10.2024).
23. Іванова В.П., Малишевська В.О. Дидактичні ігри в логопедичній роботі. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 67-71.

24. Іванова Д. Принцип самоцінності дитинства – імператив формування інклюзивної компетентності вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2022. №60. С. 53-63.
25. Кабельнікова Н.В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти): навчальний посібник. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222 с.
26. Каменєва-Замараєва Т.В., Рудяк Л.В., Тимошенко Л.М. Розмовник. Логопедичні завдання для роботи вихователя. Харків: Основа, 2013, 256 с.
27. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 326 с.
28. Колупаєва А., Таранченко О. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Харків: Кенгуру, 2018. 160 с.
29. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічна діагностика відхилень в розвитку. Проблеми та перспективи: збірник наукових праць з проблем дефектології. Луганськ, 2003. С. 131-136.
30. Косарева Г.М. Підготовка майбутніх вихователів до впровадження інклюзивних форм навчання в освітню практику. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2014. № (52). С.87-90.
31. Лесів А.А. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення засобами ігрової діяльності. Київ, 2018. 103-110 с.
32. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення: навч. посіб. Київ: ЕксОб, 1999. 302 с.
33. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1999. С. 78-84.
34. Мадзігон В., Федорова Н. Здібності – творчість – обдарованість особистості. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2018. № 2. С. 96-105.
35. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків. Київ., 1997. С. 24-36.

36. Миронова С.П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти(педагогічні науки). URL: <http://aqce.com.ua/vipusk-n9-2017/mironova-sp-robota-fahivciv> (дата звернення 16. 11. 2024).
37. Миронова С.П. Шляхи реалізації корекційно-розвиткового компоненту інклюзивного навчання / за ред. Т.В. Махукової. Луганськ: «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014.С. 137-139.
38. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ: КДНК,1999. 348 с.
39. Основні напрямки в роботі з розвитку мовлення у дошкільників. URL: <https://www.logoclub.com.ua/poradi-logopeda/rozvitok-movlennya/61-osnovni-napryamki-v-roboti-z-rozvitku-movlennya-u-doshkilnikiv> (дата звернення 20.11.2024).
40. Пащенко М., Красноштан І. Педагогіка. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 228 с.
41. Педагогічна майстерність: навч. посіб. / за ред. І.А. Зязюна. Київ: Вища школа, 1997. 397 с.
42. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
43. Поніманська Т. Основи дошкільної педагогіки. Київ: Основа, 1999. С. 168-198.
44. Прокопенко І., Грнєва В., Іонова О. Педагогіка. Базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Фоліо, 2015. 572 с.
45. Рібцун Ю.В. Звукові намистинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 88-130 с.
46. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 255-258 с.
47. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 80-100 с.

48. Сак Т.В. Особлива дитина: від народження до 6 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2008. 144 с.
49. Софій Н.З., Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління. Київ: ЦППО АПН України, 2017. 128 с.
50. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред. В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
51. Трофименко Л.І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2014. 104 с.
52. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. Київ: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.
53. Трофименко Н.М., Головкіна Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з недорозвиненням мовлення за допомогою ігор. Неперервна професійна освіта і наука. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2019. 48-53 с.
54. Чепіль М., Дудник М. Педагогічні технології. Київ: Академія, 2012. 224 с.
55. Швайка Л. Інклюзія в ЗДО. Харків: Основа, 2019. 144 с.
56. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 248 с.
57. Шевців З. Основи соціально-педагогічної діяльності. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 248 с.
58. Шелестова Л.В. Інтелектуальний розвиток старших дошкільників і першокласників: теорія і практика. *Педагогічний та психологічний досвід*. 2017. № 2. С. 21-26.
59. Яковенко А.О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників. *Корекційна педагогіка та спец. Психологія*. 2013. №3. 273-277 с.

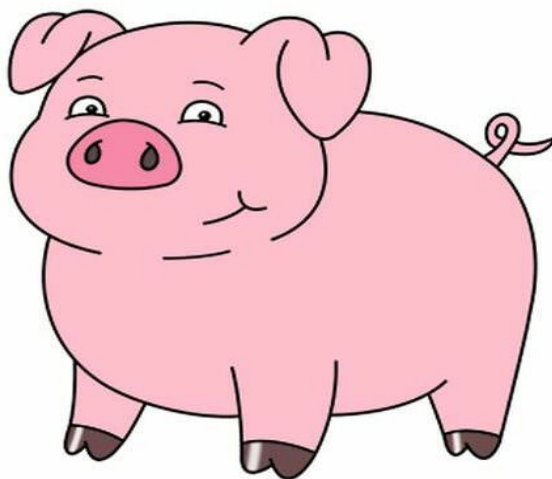
60. Яремчук О.Я., Кравченко К.Л. Загальне недорозвинення мовлення у дошкільників: особливості вияву та психокорекційна робота. *Вісник практичної психології та соціальної роботи*. 2019. №17. С. 219-227.

ДОДАТКИ

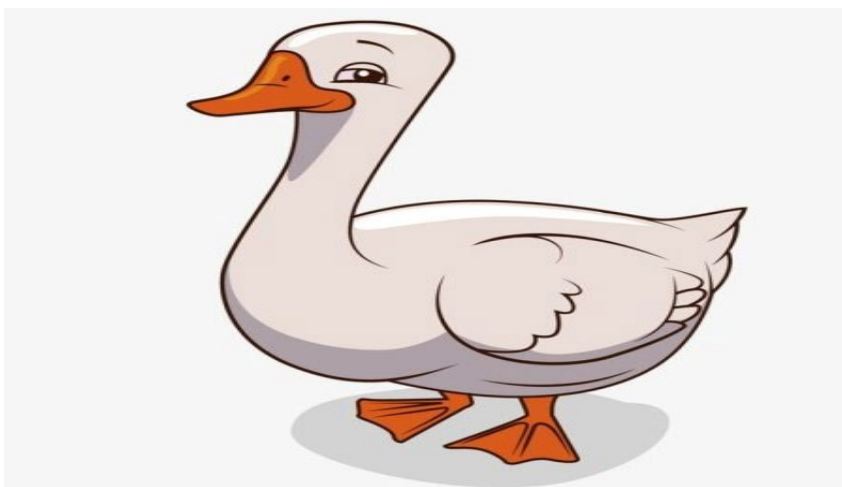
Додаток А

Приклади картокдо гри«Хто як говорить?»

№1. Свиня

№2. Гуска

№3. Курка

Додаток Б

Приклади карток до гри «Склади речення»

№1. Лялька

№2. Помідор

№3. Парк

